

Ks. lic. Michał Kossowski, SBP 339

ZNAK KIELICHA W OPISIE USTANOWIENIA EUCHARYSTII WEDŁUG ŚW. ŁUKASZA (ŁK 22, 14-20)¹

Z pewnością można powiedzieć, że kielich jest najważniejszym naczyniem związanym z chrześcijaństwem. Używany jest przecież do celebrowania Eucharystii – najbardziej charakterystycznego dla wyznawców Chrystusa rytuału.

W nowotestamentalnych opisach ustanowienia Eucharystii Jezus Chrystus bierze w swoje ręce kielich napełniony winem: „Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże»” (Łk 22, 17-18). Jezus bierze kielich z całą treścią, do której odsyła jego symboliczne znaczenie w kulturze Bliskiego Wschodu i w Biblii, i nadaje mu zarazem znaczenie nowe, ściśle związane z Jego Osobą i zbawczym dziełem. W niniejszej pracy przyjrzymy się treściom, do których odsyła znak kielicha w Biblii, ze szczególnym uwzględnieniem treści opisu ustanowienia Eucharystii według relacji św. Łukasza.

¹ Artykuł opublikowany w: *Biblica et Patristica Thoruniensia* 10/2 (2017), s. 251-262.

1. Etymologia słowa „kielich”

Hebrajskie słowo oznaczające „kielich” to כִּיכָר, występujące w rodzaju żeńskim. W Starym Testamencie występuje ono 30 razy³. Pokrewnym słowem jest arabskie كُكْرِي (wym. „ka’s”)⁴. Obydwa pochodzą od sanskryckiego słowa कुक्र्षि (wym. „kukszi”), oznaczającego „brzuch, łono”⁵. Ta etymologia wyjaśnia rodzaj w języku hebrajskim. Zatem „kielich” w mentalności semickiej ma swoje konotacje ze sferą pojęciową, oznaczającą kobiece łono, siedlisko życia. Kształt kielicha nawiązuje właśnie do tej tematyki. Jest to bardzo znaczące, jeśli poszukujemy rzeczywistości, do których odsyła nas ten znak.

W Septuagincie greckim odpowiednikiem hebrajskiego określenia na „kielich” i „naczynie do picia” jest słowo ποτήριον rodzaju nijakiego. W Nowym Testamencie występuje ono 32 razy. Pochodzi od czasownika πίνω, czyli „piję”. Grecka etymologia nawiązuje zatem do funkcji przedmiotu. ποτήριον występuje także jako metonimia o jego zawartości⁶. W przeciwieństwie do współczesnych proporcji, starożytny kielich odznaczał się dużą czarą, czasami z uchwytemi po bokach; trzon i podstawa były mniejsze i mniej zdobione. Kielich chwymano oburącz za czarę; trzon i podstawa zapewniały stabilność naczynia. Mógł być sporządzany z drogich metali (por. Rdz 44, 1-34; Jr 51, 7; Ap 17, 4).

2. Kielich w Starym Testamencie

W Biblii Hebrajskiej kielich jako synonim życia, losu pojawia się wielokrotnie. W Drugiej Księdze Samuela występuje w opowiadaniu proroka Natana, który przychodzi, aby ukazać królowi Dawidowi jego grzech z Batszebą, który pociągnął za sobą zabicie Uriasza Chetyty, jej męża (2 Sm 11, 1-27). Natan opowiada o biedaku i jego owieczce, która zostaje zabrana przez bogacza, mającego wiele

² Por. L. Koehler, W. Baumgartner, J.J. Stamm, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. 1, tł. P. Dec, Warszawa 2008, s. 440.

³ Poza tym כִּיכָר pojawia się 3 razy na oznaczenie jakiegoś gatunku ptaka, prawdopodobnie sowy lub pelikana, por. Kpł 11, 17; Pwt 14, 16 i Ps 102, 6. W tym wypadku jest to być może słowo onomatopieczne.

⁴ Por. F.J. Steingass, *The Student's Arabic-English Dictionary*, London 1884, s. 869.

⁵ Por. M. Monier-Williams, *A Sanskrit-English dictionary etymologically and philologically arranged with special reference to cognate Indo-European languages*, Oxford 1898, s. 287.

⁶ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997, s. 112, nr 4093.

własnych owiec (2 Sm 12, 1-4). Opowiadanie podkreśla wielką zażyłość między biednym a jego zwierzęciem: „biedak nie miał nic, prócz jednej małej owieczki, którą nabył. On ją karmił i wyrosła przy nim wraz z jego dziećmi, jadła jego chleb i piła z jego kubka (וּמִכֶּסֶד), spała u jego boku i była dla niego jak córka” (2 Sm 12, 3).

Słowo כֶּסֶד zostało przetłumaczone w tym miejscu w Biblii Tysiąclecia jako „kubek”. Bliskość między owieczką i jej właścicielem jest tu przedstawiona bardzo malowniczo, kończy się też pewną przesadnią – zwierzę jest porównane do córki, śpiącej u jego boku. Jest to nawiązanie do imienia Batszeby⁷. Symbolika jedzenia chleba i picia z kubka, czy kielicha należącego do biedaka, oznacza współudział w jego życiu, dzielenie tego samego losu i egzystencji.

To samo pole semantyczne kielicha występuje także w *Księdze Psalmów*. Psalm 11 posługuje się tym znakiem, aby ukazać cierpienia czekające na grzeszników: „On sprawi, że węgle ogniste i siarka będą padać na grzeszników; wiatr palący będzie udziałem ich kielicha” (Ps 11, 6). W Psalmie 16 kielich nawiązuje do kielicha gościnności, będącego symbolem znanym w całym Oriencie. Jest tu znakiem gościnności Boga przenikniętej miłością, a także przeznaczenia pozytywnego dla wiernego, który oddaje się miłości swego Pana⁸: „Pan częścią dziedzictwa i kielicha mego: to właśnie Ty mój los zabezpieczasz” (Ps 16, 5).

Świat biblijny jest światem ograniczonej ilości dóbr, których nie da się powiększyć, nie pozbawiając ich innych. Przy takim sposobie patrzenia o każdym człowieku można powiedzieć, że ma swój *kielich*, tzn. ograniczoną i wyznaczoną ilość tego, co Bóg mu daje w życiu – bądź w całym życiu, spędzonym pobożnie (Ps 16, 5) czy dostatnio (Ps 23, 5: „Stół dla mnie zastawiasz wobec mych przeciwników; namaszczasz mi głowę olejkami; mój kielich jest przeobfity [כֶּסֶדִי רַב־וְיָהָא]”), bądź w pewnym momencie, gdy go ratuje (Ps 116, 13: „Podniosę kielich zbawień [כֶּסֶדִי יִשׁוּעוֹת] i wezwę imienia Pańskiego”) lub karze⁹ (Ps 75, 9: „Bo w rękę Pana jest kielich, który się pieni winem, pełnym przypraw. I On z niego nalewa: aż do mętów wypiją, pić będą wszyscy niegodziwi na ziemi”).

⁷ Por. R.D. Bergen, *1, 2 Samuel*, The New American Commentary, vol. 7, Nashville 1996, s. 370. Owieczka z przypowieści Natana jest symbolem Batszeby. Spała przy piersi biedaka (חֶשֶׁב – od czasownika חָבַב – „położyć się, spać”), podobnie jak Dawid spał z Batszebą (וַיִּשְׁכַּב) w 2 Sm 11, 4. Była dla niego jak córka (בַּת), co koresponduje z imieniem kobiety בַּת־שֶׁבַע – „córka przysięgi”.

⁸ Por. G. Ravasi, *Psalmy. Wprowadzenie i Psalm 1-19 (wybór)*, t. 1, tł. P. Mikulska, Kraków 2007, s. 268.

⁹ Por. B. J. Malina, *Kielich*, tł. M. Wojciechowski, w: *Encyklopedia Biblijna*, Warszawa 2004, s. 518.

U Proroków słowo kielich bardzo mocno wiąże się z losem i przeznaczeniem Narodu Wybranego. Picie z kielicha jest tu wyrażeniem zdecydowanie pejoratywnym i wiąże się z ponoszeniem konsekwencji swoich grzechów. Ezechiel mówi o głębokim i szerokim naczyniu, podawanym przez Boga, z którego picie oznacza współudział w tragicznym losie (Ez 23, 31-34: „Naśladowałaś postępowanie swej siostry, wobec tego i jej kielich podam w twoje ręce. Tak mówi Pan Bóg: Pić będziesz kielich twej siostry, kielich głęboki i szeroki – wiele on zmieści. Upojenia i bólu jest pełen ten kielich opuszczenia i grozy, kielich twej siostry Samarii. Wypijesz go aż do dna i jeszcze w kawałki rozbijesz, i piersi swoje rozdrapiesz, bo Ja powiedziałem – wyrocznia Pana Boga”).

W Księdze Jeremiasza Bóg podaje za pośrednictwem proroka kielich przepelniony Bożym gniewem (Jr 25, 17. 27: „Wziąłem więc kubek z ręki Pana i napiłem wszystkie narody, do których mnie posłał Pan (...) «Powiedz im: To mówi Pan Zastępów, Bóg Izraela: Pijcie i upijajcie się; wymiotujcie i padajcie, nie mogąc powstać wobec miecza, który posłę między was”). Zazwyczaj upajanie się zawartością kielicha jest czynnością dobrowolną, towarzyszącą rozrywce. Natomiast picie z Bożego kielicha jest nieuniknione i przymusowe (Jr 25, 28: „Jeżeli zaś się zdarzy, że nie będą chcieli wziąć kubka z twej ręki, by pić, powiesz im: To mówi Pan Zastępów: Musicie wypić!”; 49, 12: „To bowiem mówi Pan: Oto ci, co nie powinni pić kielicha, muszą go pić, tobie zaś ma ujść bezkarnie? Nie ujdzie ci bezkarnie: będziesz pił nieodzownie!”). Podobna idea kielicha Bożego gniewu występuje także w Lm 4, 21; Iz 51, 17. 22; Ha 2, 15-16.

3. Kielich w opisie ustanowienia Eucharystii wg Łk 22, 14-20

Dysponujemy czterema przekazami o ustanowieniu Eucharystii. Pierwszy i najstarszy, bo powstały prawdopodobnie wiosną 54 r., należy do tradycji Pawłowej i znajduje się w 1 Kor 11, 23-25. Drugi to przekaz Markowy (Mk 14, 22-25) i oparta na nim relacja Mateuszowa (Mt 26, 26-29). Trzecia tradycja należy do Łk 22, 14-20, a czwarta to J 6, 51c – ostatni tekst jest Janową formą słów wypowiedzianych przez Jezusa nad chlebem¹⁰. Relacja Łukaszcowa jest w swojej warstwie leksykalnej najbliższa najstarszej, Pawłowej tradycji, ponadto, jeśli chodzi o znak kielicha, opis Łk 22, 14-20 zawiera wzmiankę o dwóch kielichach, którymi posługuje się Jezus – tego szczegółu brakuje u pozostałych synoptyków

¹⁰ Por. J. Jeremias, *The Eucharistic Words*, London-Philadelphia 1966, s. 138.

(Łk 22, 17. 20). Informacje zawarte w trzeciej Ewangelii podkreślają paschalny charakter wieczerzy, którą Jezus spożywał wraz z uczniami.

„A gdy nadeszła pora, zajął miejsce u stołu i Apostołowie z Nim. Wtedy rzekł do nich: «Gorąco pragnąłem spożyć Paschę¹¹ z wami, zanim będę cierpiał. Albowiem powiadam wam: Już jej spożywać nie będę, aż się spełni w królestwie Bożym».

Potem wziął¹² kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże».

Następnie wziął¹³ chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!» Tak samo i kielich po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana»” (Łk 22, 14-20).

Interpretacja znaku kielicha, czy też kielichów, którymi posługiwał się Jezus podczas Ostatniej Wieczerzy, jest uzależniona od tego, czym była w istocie owa kolacja. Jakie jest jej znaczenie i treść, którą za sobą niesie. Czynności i słowa Jezusa, które znajdujemy w opisach ustanowienia Eucharystii, mogą być w pełni i właściwie zrozumiane tylko wtedy, kiedy przyjmiemy, że Ostatnia Wieczerza była wieczerzą paschalną, tj. jednym z elementów celebrowania Paschy Żydowskiej – święta upamiętniającego Wyjście Narodu Wybranego z Egiptu. Jednocześnie była to nowa wieczerza paschalna, w której stare znaki nabrały nowej i pełnej treści. Stąd w niniejszej pracy wyrażenie „Ostatnia Wieczerza” nie oznacza jakiegoś bliżej nieokreślonego, pożegnalnego posiłku o grecko-rzymskich wpływach¹⁴,

¹¹ Greckie wyrażenie *πάσχα φαγεῖν* to semityzm, oznaczający „spożywać baranka paschalnego”, zob. C.K. Barrett, *Luke XXII.15: To Eat The Passover*, *Journal of Theological Studies*, 9 (1958), s. 305-307.

¹² Czasownik *δεξάμενος* wyraża ideę wzięcia kielicha od kogoś siedzącego przy stole, por. J. Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, London-Philadelphia 1966, s. 162, 177.

¹³ Czasownik *λαβὼν* oznacza podniesienie chleba ponad głowę, por. *tamże*, s. 162; hebrajskim odpowiednikiem jest czasownik *קָלַף וּשָׁן*, por. Ps 116, 13. LXX: *ποτήριον σωτηρίου λήψομαι* καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι; BHS: *אֶשְׂאֵן וְהִנֵּה אֶקְלֹף*.

¹⁴ „To prawda, że liturgia chrześcijańska, a Eucharystia *par excellence*, jest najbardziej oryginalnym wytworem chrystianizmu. Ale mimo jej całej oryginalności na pewno nie jest wytworem powstałym *ex nihilo*. (...) Byłoby co najmniej dziwne, gdyby Stary Testament nie był dla liturgii tym samym, czym jest dla Ewangelii. Ale chociaż byłoby to bardzo dziwne, mnóstwo uczonych zdaje się przyjmować jako aksjomat, że nie ma co szukać ustaleń, o których nie można sobie pozwolić dyskutować. Powiedziano by, że jedno z dwóch jest prawdziwe: albo Eucharystia nie ma prehistorii, albo – jeśli takowa istnieje – może znajdować się tylko poza judaizmem.

ale Paschę ostatecznie wypełnioną i przekształconą przez Jezusa Chrystusa w Eucharystię, czyli Paschę Nowego Przymierza.

J. Ratzinger, podsumowując omówienie problematyki związanej z datą celebrowania Ostatniej Wieczery¹⁵, a co za tym idzie – z przyjęciem lub odrzuceniem jej tożsamości z Paschą Żydowską, stwierdza:

„Jeśli nawet to spotkanie Jezusa z Dwunastoma nie było ucztą paschalną spożywaną zgodnie z obrzędowymi przepisami judaizmu, to w jego retrospektywnej ocenie widoczny stał się wewnętrzny związek całości ze śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa: była to Pascha Jezusa. W tym sensie Jezus celebrował Paschę i jej nie celebrował (...).

Tak więc dawne rzeczy nie zostały zniesione, lecz tylko doprowadzone do ich pełnego znaczenia”¹⁶.

4. Kielich w sederze paschalnym

Zatem aby właściwie odczytać znaczenie kielicha w tym nowotestamentowym opisie ustanowienia Eucharystii, należy najpierw zwrócić uwagę na to, co oznacza kielich w rytuale celebrowania wieczerzy paschalnej. Rytuał ten zwany sederem (hbr. „porządek”) przewiduje używanie czterech kielichów z winem. Uzasadnienie tej liczby podaje *Talmud Jerozolimski* w traktacie *Pesachim*:

- a) cztery kielichy nawiązują do czterech zbawczych działań Boga, o których mówi *Księga Wyjścia* 6, 6-7: „Ja jestem Pan! *Uwolnię* was od jarzma

Trzeba przyznać, że stałość czy upór w zajmowaniu takiego stanowiska nawet przez uczonych o głębokiej intuicji i dużej wiedzy są niezupełnie zrozumiałe.

Kiedy widzimy ogromny wysiłek takiego Dom Odo Casela, aby odnaleźć w najbardziej dziwacznych obrzędach pogańskich antecedencję misterium chrześcijańskiego kultu, a równocześnie jego zupełny brak zainteresowania żydowskimi korzeniami tego misterium, najbardziej niewątpliwymi, zadajemy sobie pytanie, jak to się dzieje, że tak otwarty umysł mógł pozostać tak niedostępny dla pewnych oczywistości”. L. Bouyer, *Eucharystia*, tł. L. Rutowska, Lublin 2015, s. 24.

¹⁵ W niniejszej pracy nie zagłębiamy się w problematykę odmiennej chronologii u synoptyków i św. Jana. Na temat szczegółowych rozwiązań tej kontrowersji zob. J. Jeremias, *The Eucharistic Words*, s. 15-88; R. Cantalamessa, *Pascha naszego zbawienia. Tradycje paschalne Biblii oraz pierwotnego Kościoła*, tł. M. Brzezinka, Kraków 1998, s. 65-93; B. Pitre, *Jesus and the Jewish Roots of the Eucharist. Unlocking the Secrets of the Last Supper*, New York-London-Toronto-Sydney-Auckland 2011, s. 68-76.

¹⁶ J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu. Część II: Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, tł. W. Szymona, Kielce 2011, s. 126-127.

- egipskiego i *wybawię* was z niewoli, i *wyswobodzę* was wyciągniętym ramieniem i przez surowe kary. I *wemę* sobie was za mój lud, i będę wam Bogiem”;
- b) cztery kielichy występują w historii Józefa (Rdz 40, 11. 13) – tradycja widzi historię o wyzwoleniu Józefa z więzienia jako zapowiedź Wyjścia;
 - c) liczba ta odnosi się do upadku czterech królestw, wrogich Izraelowi, są to Babilonia, Persja, Grecja i Rzym;
 - d) cztery kielichy Bożej odpłaty: Jr 25, 15; 51, 6–7; Ps 11, 6; 75, 9.
 - e) cztery kielichy pocieszenia: Ps 16, 5; 23, 5; i 116, 3 (ostatni w liczbie mnogiej liczony jest jako dwa)¹⁷.

Ewangelista Łukasz w swoim opisie wspomina o dwóch kielichach paschalnych, pierwszym jest ten opisany w 22, 17-18: „Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże»”. Posiłek paschalny rozpoczyna się od nalania wina do pierwszego kielicha – nazywanego kielichem uświęcenia, „kiduszowym”. Następnie przewodniczący celebracji, którym był zazwyczaj ojciec rodziny, wypowiadał formułę błogosławieństwa – podobnie zrobił Jezus, co wyrażają słowa: „odmówiwszy dziękczynienie”.

Zwyczajowe błogosławieństwo nad winem znajdujemy w Misznie i Tosefcie: „Błogosławiony jesteś Panie, nasz Boże, Królu wszechświata, stwórcu owocu winorośli” (Miszna, *Berachot* 6, 1; Tosefta, *Berachot* 4, 8)¹⁸. Komentarz Jezusa z 22, 18 doskonale koresponduje z tym błogosławieństwem¹⁹.

Drugi paschalny kielich jest związany z opowiadaniem, z haggadą – głoszeniem tego, co Bóg uczynił dla Izraela w historii, wyprowadzając Naród Wybrany z niewoli egipskiej. Miszna podaje²⁰, że właśnie wtedy syn zadawał ojcu „sakramentalne” pytanie: „Czym ta noc różni się od innych nocy?”. Jest to moment na opowiadanie o zbawieniu, które aktualizuje się także w terażniejszości i czyni z uczestników celebracji paschalnej odbiorców tej samej Bożej łaski. Z tego czasu na zadawanie pytań korzysta Apostoł Jan, najmłodszy uczestnik Ostatniej

¹⁷ Por. D. Arnow, *Signpost: Redemption– Blessing and Meal*, w: *My People's Passover Haggadah. Traditional Texts, Modern Commentaries*, vol. 2, red. L. A. Hoffman, D. Arnow, Woodstock 2012, s. 351-352.

¹⁸ Por. B. Pitre, *Jesus And The Jewish Roots*, s. 152.

¹⁹ Por. L. Bouyer, *Eucharystia*, s. 79, 97.

²⁰ Miszna, *Pesachim*, 10, 4.

Wieczerzy, zachęcony przez Szymona Piotra, pytając o tożsamość zapowiedzianego przez Jezusa zdrajcy:

„Jeden z uczniów Jego – ten, którego Jezus miłował – spoczywał na Jego piersi. Jemu to dał znak Szymon Piotr i rzekł do niego: «Kto to jest? O kim mówi?» Ten oparł się zaraz na piersi Jezusa i rzekł do Niego: «Panie, kto to jest?»» (J 13, 23-25). Ów drugi paschalny kielich nie występuje w żadnym opisie ustanowienia Eucharystii²¹.

Błogosławieństwo nad trzecim kielichem odmawia się po błogosławieństwie nad niekwaszonym chlebem i świątecznym posiłku. To najprawdopodobniej o tym kielichu mówi Łukasz w 22, 20: „Tak samo [Jezus wziął] i kielich po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana»”. Trzeci paschalny kielich to „kielich błogosławieństwa” nad którym odmawia się błogosławieństwo zwane *beracha*. Paweł Apostoł zdaje się identyfikować trzeci kielich paschalny z kielichem eucharystycznym, kiedy mówi: „Kielich błogosławieństwa, który błogosławimy, czy nie jest udziałem we Krwi Chrystusa? Chleb, który łamiemy, czyż nie jest udziałem w Ciele Chrystusa?” (1 Kor 10, 16)²².

Wypicie czwartego kielicha po odśpiewaniu Psalmów Wielkiego Hallelu (Ps 115-118) stanowiło wypełnienie i konkluzję w celebracji wieczerzy paschalnej²³.

5. Kielichy Jezusa w Ostatniej Wieczerzy wg św. Łukasza

Podsumowując powyższe spostrzeżenia, można przypuszczać, że pierwszy kielich w Łukaszkowym opisie (22, 17a) to również pierwszy „kiduszowy” kielich paschalny, którego wypicie rozpoczynało uroczystą celebrację świątecznej nocy. Z kolei drugi kielich Jezusa (22, 20), błogosławiony i wypijany po wieczerzy, to trzeci kielich paschalny, „kielich błogosławieństwa”, poprzedzony *berachą* – błogosławieństwem typowym również dla innych świątecznych posiłków. Jezus do poszczególnych elementów posiłku paschalnego (do dwóch kielichów i chleba) dodaje pewne rozwinięcia, bądź wyjaśnienia, nazywane słowami ustanowienia i dystrybucji. Objasnieniom znaków chleba i kielicha z winem towarzyszy polecenie. Jest to rodzaj wypowiedzi znany w środowisku żydowskim – wielu

²¹ Niektórzy utożsamiają drugi paschalny kielich z pierwszym kielichem przedstawionym w Łukaszkowym opowiadaniu, por. B. Pitre, *Jesus And The Jewish Roots*, s. 160.

²² Por. tamże, s. 159-160.

²³ Por. tamże, s. 156-158; por. J. Jeremias, *The Eucharistic*, s. 86.

rabinów, czego przykłady znajdujemy np. w Misznie, komentuje poszczególne religijne zwyczaje (także te związane z Paschą), dodając doń często własne uwagi i wskazania.

Pytanie brzmi: jak brzmiały słowa dziękczynienia, które Jezus wypowiedział nad kielichem, zanim dodał słowa: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana»²⁴?

Najstarsze spisane teksty modlitw, wypowiedzianych podczas sederu paschalnego, możemy odnaleźć w dość późnych egzemplarzach zbioru zwanego *Seder Rab Amram Gaon*²⁴, pochodzącego z IX wieku. Dzieło to należy do ksiąg modlitewnych, zwanych *Siddurim*, które uformowały się w epoce nazywanej *Geonim* (geonów), to znaczy w epoce przewodniczących akademii żydowskich. Jednakże dzieła takie jak *Seder Amram Gaon* nie są dziełami oryginalnymi, ale zostały stworzone dla utrwalenia prastarych tradycji, których początki uznawane były za natchnione. Można powiedzieć, że autor tego zbioru, Rabbi Amram był tym, który tylko autoryzował teksty modlitw. Starożytność tych tekstów potwierdza duża ilość cytatów i aluzji niezaprzecalnie dawniejszych, a także treść, styl i język, które nie odzwierciedlają teologii żydowskiej wczesnego średniowiecza, lecz teologię judaizmu współczesnego początkom chrześcijaństwa²⁵. „Ich styl i język mają więcej wspólnych cech z modlitwami i hymnami odnalezionymi w Qumran, niż z językiem hebrajskim późniejszych *pijutim*, nie mówiąc już o hebrajszczyźnie średniowiecza”²⁶. Poza tym zadziwiająca bliskość tekstów *Seder Amram Gaon* i współczesnych tekstów synagogałnych świadczy dużym konserwatyzmie liturgicznym Żydów. Jak zauważa L. Bouyer: „To nas upewnia, że nie można absolutnie wnioskować na podstawie daty rękopisu czy zbioru o dacie danego tekstu”²⁷.

Berachot z *Seder Amram* zawierają takie słowa²⁸:

„1. Błogosławiony bądź, Panie, nasz Boże, Królu wszechświata, który żywisz świat w [swej] dobroci, łasce i miłosierdziu, który dajesz pokarm wszelkiemu ciału, ponieważ żywisz i podtrzymujesz wszystkie istoty i dostarczasz żywności wszystkim swoim stworzeniom. Błogosławiony bądź, Panie, który wszystkim dajesz pokarm.

²⁴ Wydanie krytyczne: D. Hedegard, *Seder R. Amram Gaon, Part I: Hebrew Text with Critical Apparatus. Translation with Notes and Introduction*, Lund 1951.

²⁵ Por. L. Bouyer, *Eucharystia*, s. 29-30.

²⁶ Tamże, s. 30-31.

²⁷ Tamże, s. 31.

²⁸ Tamże, s. 81-82.

2. Dzięki Ci składamy, Panie, nasz Boże, za ten kraj upragniony, dobry i rozległy, który podobało Ci się dać naszym ojcom, i za przymierze, którym naznaczyłeś nasze ciała, za Torę, którą nam dałeś, za życie, za łaskę, za miłosierdzie i pokarm, jakiego nam udzielasz w każdej porze roku. Za to wszystko, Panie, nasz Boże, składamy Ci dzięki i błogosławimy Twoje imię. Niech będzie nieustannie i na wieki błogosławione nad nimi Twoje imię. Błogosławiony bądź, Panie, za kraj i za pożywienie.

3. Zmiłuj się, Panie, nasz Boże, nad swoim ludem, Izraelem, nad swoim miastem, Jerozolimą, nad Syjonem, przybytkiem Twej chwały, nad królestwem domu Dawida, Twego Pomazańca, i nad wielkim i świętym domem nazywanym Twoim imieniem. Zechciej nas karmić i utrzymywać. Wspieraj nas, miej o nas staranie, podźwignij nas rychło z naszej udręki i nie pozostawiaj nas w potrzebie z darami śmiertelników, ponieważ ich dary są mierne, a zarzucić można im wiele. Jednakże my zaufaliśmy Twojemu świętemu, wielkiemu i budzącemu grozę imieniu. I oby Eliasz i Mesjasz, syn Dawida, mogli powrócić na swoje miejsce, obyś Ty sam mógł królować nad nami. I zechciej tam nas prowadzić, zechciej nas rozradować i pocieszyć na Syjonie, w Twoim mieście. Błogosławiony bądź Panie, który odbudowujesz Jeruzalem”.

Pierwsze dwie części tej *Berachy* wyrażają dziękczynienie z pożywienia i za ziemię obiecaną, kraj obietnicy oraz za Przymierze, przypieczone obrzezaniem i darem Tory. Trzecia część jest błaganiem Boga, aby Jego zbawcze działanie trwało nadal, abyśmy, podobnie jak nasi ojcowie, którzy po doświadczeniu niewoli otrzymali własną ziemię, także mogli doświadczyć zwycięstwa Boga nad każdą udręką, niewolą i śmiercią. Kielich staje się tu znakiem życia przepelnionego wolnością, kielichem zbawienia (Ps 116, 13).

Jezus w tym miejscu mówi: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana». Jest to zapowiedź Jego ofiary, Jego śmierci i zmartwychwstania. Kielich Jezusa nie jest już kielichem wybawienia z niewoli egipskiej, czego pamiątkę celebrowało się podczas Paschy, ale jest Kielichem Przymierza, które niesie za sobą obietnicę przejścia (paschy) z niewoli śmierci do radości życia. Znaczenie paschalnego kielicha jest tu wyraźnie zmienione. Wydarzenie Paschy jest tu przedstawione jako typ, zapowiedź wydarzeń, które dokonają się w Jezusie Chrystusie.

6. Podsumowanie

W nawiązaniu do etymologii słowa „kielich”, celebrowanie Eucharystii, chrześcijańskiej paschy, jest dzieleniem życia z Jezusem Chrystusem – przyjęcie Kielicha

Jezusa jest zgodą na dzielenie Jego losu, wejściem w pewną koegzystencję. „Ile-
kroć bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie,
aż przyjdzie” – zaznacza św. Paweł w 1 Kor 11, 26. Pascha Jezusa polega na
Jego przejściu ze śmierci do życia wiecznego. Śmierci z powodu grzeszników,
których udziałem powinien być kielich przepelniony Bożym gniewem, jak to
możemy zobaczyć u Proroków. Jezus jednak przyjmuje na siebie śmierć, która
jest skutkiem grzechu człowieka. Sięgnięcie po kielich Jezusa w celebracji Eu-
charystii jest zgodą na ten zbawczy fakt i prośbą do Boga, aby Jego zbawcza moc
uobecniła się w naszym życiu, przeprowadzając przez doświadczenie niewoli
grzechu, do życia w wolności dzieci Bożych.

Ks. lic. Michał Kossowski, SBP 339

AD MULTOS ANNOS cd.

Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa (1996-2005)
Stowarzyszenie Bibliistów Polskich (2007-)

14. *„Ex Oriente Lux”. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Antoniego Troniny w 65. rocznicę urodzin, Warszawa 2010.*
15. *„Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu”. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 60. rocznicę urodzin, t. 1-3, Warszawa 2011.*
16. *„Nie wstydzę się Ewangelii”. Księga pamiątkowa dla Biskupa Profesora Zbigniewa Kiernikowskiego w 65. rocznicę urodzin, Warszawa 2011.*
17. *„Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi”. Księga Pamiątkowa dla Księdza Profesora Jana Łacha w 85. rocznicę urodzin, Warszawa 2012.*
18. *„Będziecie Moimi świadkami”. Księga Pamiątkowa dla Księdza Józefa Kozry Profesora Uniwersytetu Śląskiego w 65. rocznicę urodzin, Warszawa 2012.*
19. *„Scrutamini Scripturas”. Księga Jubileuszowa dla Księdza Biskupa Andrzeja W. Suskiego w 75. rocznicę urodzin, Warszawa 2016.*